

ÚVOD DO STUDIA JAZYKA

Distanční studijní text

Eva Klímová

Opava 2023

**SLEZSKÁ
UNIVERZITA**
FILOZOFICKO-
PŘÍRODOVĚDECKÁ
FAKULTA V OPAVĚ

Obor: 0232 Literatura a lingvistika

Klíčová slova: Jazyk, funkce jazyka, klasifikace jazyků, struktura a systém jazyka, jazykové roviny

Anotace: Náplní přednášky je základní teoretické poučení o jazyce. Posluchač je seznámen s předmětem a metodami jazykovědy. Vedle výkladu základních jazykovědných pojmů (podstata a funkce jazyka, systém v jazyce, synchronie, diachronie, jazyk mluvený a psaný) je jazyk popisován na jednotlivých rovinách.

Program kurzu může být podle potřeby aktualizován. Může tak docházet i k aktualizaci a doplňování studijního materiálu v materiálu e-learningového kurzu.

Autor: doc. PhDr. Eva Klímová, Ph.D.

Obsah

ÚVODEM.....	5
RYCHLÝ NÁHLED STUDIJNÍ OPORY.....	6
POŽADAVKY KE ZKOUŠCE.....	7
1 TÉMA 1 FUNKCE JAZYKA, ZNAKOVÁ POVAHA JAZYKA.....	8
Výkladová část.....	8
2 TÉMA 2 METODY ZKOUMÁNÍ JAZYKŮ.....	10
Výkladová část.....	11
3 TÉMA 3 GENEALOGICKÁ A MORFOLOGICKÁ KLASIFIKACE JAZYKŮ....	12
Výkladová část.....	12
4 TÉMA 4 LATINA A ROMÁNSKÉ JAZYKY, CHARAKTERISTIKA A VZNIK.	14
Výkladová část.....	15
5 TÉMA 5 JAZYK JAKO SYSTÉM, STRUKTURA JAZYKA, JAZYKOVÉ ROVINY.....	17
Výkladová část.....	17
6 TÉMA 6 LINGVISTICKÉ DISCIPLÍNY.....	19
Výkladová část.....	19
7 TÉMA 7 FONETIKA A FONOLOGIE.....	21
Výkladová část.....	21
8 TÉMA 8 MORFOLOGIE.....	23
Výkladová část.....	23
9 TÉMA 9 SYNTAX.....	25
Výkladová část.....	25
10 TÉMA 10 LEXIKOLOGIE, TVOŘENÍ SLOV, SÉMANTIKA.....	27
Výkladová část.....	28
11 TÉMA 11 STYLISTIKA A DIALEKTOLOGIE.....	29
Výkladová část.....	29
TÉMA 12 TEXTOVÁ LINGVISTIKA, PRAGMALINGVISTIKA.....	31
Výkladová část.....	31
12 TÉMA 13 SOUČASNÉ SMĚRY V LINGVISTICE.....	33
Výkladová část.....	33
LITERATURA.....	34

SHRNUTÍ STUDIJNÍ OPORY35

ÚVODEM

Tato studijní opora k předmětu *Úvod do studia jazyka* je studijní text určený studentům programu Italština v kombinované formě. Předmět se realizuje v šesti (6) tutoriálech přímé výuky. V jejich průběhu je komentován a vykládán studijní text ke každému tématu kurzu prezentovaný v e-learningovém kurzu.

Předmět *Úvod do studia jazyka* je čistě teoretický a má studentovi umožnit prvotní vhled do teorie jazykovědy obecně a přiblížit italštinu z hlediska jejího jazykového systému. V průběhu výuky se vyučující zaměřuje na výklad klíčových otázek a problémů, zdůrazňuje jejich význam a odkazuje na konkrétní stránky studované povinné literatury. Cílem přitom je, aby student získal představu o dalších předmětech programu, uměl poznatky zobecňovat a vytvářet na jejich základě souvislosti.

Každé téma je proto rozpracováno za použití konkrétních distančních prvků. Jsou to:

rychlý náhled tématu/úvod

cíle

klíčová slova

shrnutí/závěr

kontrolní otázka

k zapamatování

další zdroje

Součástí tohoto studijního textu je e-learningový kurz.

RYCHLÝ NÁHLED STUDIJNIÍ OPORY

Náplň následujících stránek je popis předmětu *Úvod do studia jazyka*. Náplň předmětu tvoří program obsahující 13 témat.

- Pro každé z témat je v e-learningovém kurzu zpracován studijní text, který je vodítkem pro studium povinné literatury. V něm jsou také odkazy na jednotlivé stránky povinné studijní literatury.
- Seznam povinné a doporučené literatury je uveden v závěrečné části této studijní opory.
- Jednotlivá témata předmětu obsahují následující části:
 - Úvod se stanovenými cíli a klíčovými slovy
 - Výkladovou část
 - Závěr (souhrn)

Všechny tyto prvky mají napomáhat studujícím při organizaci jejich studia.

- Předmět je ukončen ústní zkouškou. Požadavky ke zkoušce jsou uvedeny níže.

POŽADAVKY KE ZKOUŠCE

Znalost látky v rozsahu přednášek podle jednotlivých témat e-learningového kurzu v souladu s odkazy na:

Černý, J. *Úvod do studia jazyka*. Olomouc: Rubico, 1998.

Ostrá, R., Spitzová, E. *Úvod do studia románských jazyků*. Praha: SPN, 1988.

1 TÉMA 1 FUNKCE JAZYKA, ZNAKOVÁ POVAHA JAZYKA

RYCHLÝ NÁHLED TÉMATU: ÚVOD

První přednáška je úvodní. Seznamuje studenty s programem předmětu a vysvětluje jeho význam pro studium dalších jazykovědných disciplín.

Téma 1 je vymezeno následujícími body:

1. **Funkce jazyka: jazyk jako společenský jev → dorozumívací funkce**
2. **Definice jazyka některých představitelů strukturalismu:**
 - Jazyk je definován jako „nástroj dorozumívání“ (André Martinet)
 - Jazyk je definován jako „soustava dorozumívacích prostředků“ (Josef Vachek)
 - Jazyk je definován jako „přirozený systém znaků, tj. kód sloužící k dorozumívání“
3. **Další funkce jazyka a jazykové prostředky k jejich vyjadřování**
4. **Znakový charakter jazyka**
5. **Společné rysy jazyka a umělého kódu (znaku) – srov. Erhart s. 10:**
6. **Specifické rysy jazykového znaku**

Povinná literatura: Černý 1996, s. 13-18, Ostrá, Spitzová 1988, s. 6-8

CÍLE

Cílem tématu je uvést jazyk obecně jako prostředek dorozumívání v určitém jazykovém společenství ve srovnání s umělými dorozumívacími kódy. Téma uvádí nejobecnější pojmy a termíny pro úvod do studia jazyka a zdůrazňuje jeho význam pro studium dalších jazykovědných disciplín.

Student si osvojí základní terminologii, kterou následně používá při dalším studiu.

KLÍČOVÁ SLOVA

Jazyk, funkce jazyka, komunikace, znak, kód, forma, obsah;

Výkladová část

Viz Téma 1 e-learningového kurzu s odkazy na další studijní materiál povinné literatury.

SHRNUTÍ TÉMATU (ZÁVĚR)

Téma uvádí nejobecnější pojmy úvodu do jazykovědy a představuje jazyk jako přirozený prostředek dorozumívání v určitém jazykovém společenství ve srovnání s umělými dorozumívacími kódy. Vedle několika zásadních definic jazyka významných představitelů strukturalismu se uvádí základní terminologie spojená s touto funkcí jazyka a další jeho funkce.

KONTROLNÍ OTÁZKA

Jaké význam bude mít předmět pro další studium programu Italština?

K ZAPAMATOVÁNÍ

Funkce jazyka a prostředky k jejich vyjadřování včetně příkladů, strukturalismus (v návaznosti na další témata), A. Martinet, J. Vachek, A. Erhart a jejich definice jazyka.

DALŠÍ ZDROJE

2 TÉMA 2 METODY ZKOUMÁNÍ JAZYKŮ

RYCHLÝ NÁHLED TÉMATU: ÚVOD

Téma se zabývá metodami zkoumání jazyka s důrazem na metodu diachronickou. Uvede totiž studenty do problematiky vývoje jazyka a jeho současného stavu.

A. Diachronická/historickosrovnávací/evolutivní jazykověda zkoumá **vznik původ, vývoj jazyků a příčiny jazykových změn** (Ostrá, Spitzová s. 16-20, Erhart s. 16, Černý s. 68)

- Příčiny **čistě jazykové**
- Příčiny **fyzické**
- Příčiny **historicko-společenské**

1. Vývoj jazyka je sledován na všech rovinách jazykového systému:

- a) Fonetické změny (srov. Černý s. 18-23)
- b) Vývoj morfologického systému (srov. Černý s. 23-26)
- c) Vývoj syntaktického systému
- d) Vývoj slovní zásoby (srov. Černý s. 27-35)

- Vznik nových lexémů
- Změny (posuny) ve významu slov existujících

2. Diferenční a integrační tendence ve vývoji jazyka (srov. Černý s. 38-40)

B. Synchronická/popisná jazykověda – zkoumání jazyka v urč. období. Srov. jednotlivé jazykové disciplíny téma 7, 8, 9, 10.

C. Srovnávací jazykověda, úžeji metoda geneticko-srovnávací

D. Obecná jazykověda

CÍLE

Cílem je popis změn v jazyce obecně s přihlédnutím k italštině. Student je připravován na jazykovou charakteristiku italštiny, což je podstatné pro následné chápání italštiny z hlediska její typologie.

Konkrétním výstupem je vedle obecného vzhledu do metod zkoumání jazyka osvojení další terminologie, kterou následně používá při studiu dalších témat.

KLÍČOVÁ SLOVA

Metody, diachronická, synchronická, srovnávací, obecná jazykověda; vývoj jazyka, jazykové roviny, fonetika, morfologie, syntax, slovní zásoba.

Výkladová část

Viz Téma 2 e-learningového kurzu s odkazy na další studijní materiál povinné literatury.

SHRNUTÍ TÉMATU (ZÁVĚR)

Uvedením metod zkoumání jazyka (diachronická, synchronická, srovnávací, obecná jazykověda) slouží jako součást uvedení do problematiky studia vývoje jazyka, a současně do problematiky studia jednotlivých jazykových rovin: fonetiky, morfologie, syntaxe a lexikologie jako součástí studijního programu Italština.

KONTROLNÍ OTÁZKA

Jaký význam může mít zkoumání jazyka diachronickou metodou?

Jaký význam může mít zkoumání jazyka synchronickou metodou?

K ZAPAMATOVÁNÍ

Diachronická/historickosrovnávací/evolutivní

vznik a původ, vývoj jazyků a příčiny jazykových změn

Vývoj jazyka je sledován na všech rovinách jazykového systému: rovina fonetická, rovina morfologická, rovina syntaktická, rovina slovní zásoby, způsoby obohacování slovní zásoby

Synchronická/popisná jazykověda

3 TÉMA 3 GENEALOGICKÁ A MORFOLOGICKÁ KLASIFIKACE JAZYKŮ

RYCHLÝ NÁHLED TÉMATU: ÚVOD

Toto téma uvádí dvojí klasifikaci (dělení, třídění) jazyků: genealogickou z hlediska původu a vývoje jazyka, uplatňující diachronickou metodu studia jazyků, přičemž italština je zařazena do rodiny indoevropských jazyků a jejich románské větve. Druhou klasifikací je klasifikace morfologická (neboli typologická), uplatňující převážně synchronickou metodu studia jazyků, zaměřená na dělení jazyků z hlediska jeho morfologické charakteristiky.

1. Genealogická klasifikace jazyků
2. Morfologická/Typologická klasifikace jazyků
3. Charakteristické rysy jazyků syntetických (např. čeština)
4. Charakteristické rysy jazyků analytických (např. angličtina)

CÍLE

Cílem je jednak obecný pohled na původ, vývoj a současnou charakteristiku studovaného jazyka, tedy italštiny, a to také z pohledu charakteristiky jazyka mateřského.

KLÍČOVÁ SLOVA

klasifikace jazyků, genealogická, diachronická metoda, klasifikace morfologická, charakteristické rysy, jazyky s afixy, bez afixů, jazyk syntetický, jazyk analytický;

Výkladová část

Viz Téma 3 e-learningového kurzu s odkazy na další studijní materiál povinné literatury.

SHRNUTÍ TÉMATU (ZÁVĚR)

Tématem je uvedena dvojí klasifikaci jazyků: genealogická podle původu a vývoje jazyka. Druhou klasifikací je klasifikace morfologická zaměřená na dělení jazyků z hlediska jeho morfologické charakteristiky. Italština je zařazena do románské větve indoevropských jazyků s poukazem na některé její rysy jako jazyka analytického a některé rysy jako jazyka syntetického.

KONTROLNÍ OTÁZKA

Ke kterému typu a kterými rysy budeme řadit italštinu: k jazykům syntetickým, nebo analytickým?

Uveďte další příklady rysů syntetického jazyka v češtině a v italštině.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Genealogická klasifikace jazyků

Morfologická/Typologická klasifikace jazyků

Charakteristické rysy jazyků syntetických: jejich konkrétní výčet a příklad pro každý z nich

Charakteristické rysy jazyků analytických: jejich konkrétní výčet a příklad pro každý z nich

DALŠÍ ZDROJE

Erhart, A., 1990, s. 135-162.

4 TÉMA 4 LATINA A ROMÁNSKÉ JAZYKY, CHARAKTERISTIKA A VZNIK

RYCHLÝ NÁHLED TÉMATU: ÚVOD

Téma je zásadní z hlediska genealogického zařazení a morfologické charakteristiky italštiny. S odkazem na konkrétní stránky v povinné literatuře je komentován vznik románských jazyků z lidové latiny, následně jsou charakterizovány jednotlivé románské jazyky. Zcela okrajově jsou uváděny i dialekty románských jazyků.

A. Vznik románských jazyků

1. Románské jazyky (Ostrá, Spitzová s. 62-85)
2. **Genealogické zařazení latiny**
3. **Italikové** a jejich příchod na Apeninský poloostrov
4. Další **italické** jazyky velmi postupně asimilovány latinou
5. **Jazykové vlivy na latinu**
6. **Periodizace vývoje latiny**
7. Charakteristické rysy **lidové latiny**:
 - a) na rovině **fonetické**
 - b) na rovině **morfologické** – odraz změn fonetických
 - c) změny morfologické se odrážejí na rovině **syntaktické**
 - d) změny na rovině **slovní zásoby**
8. **Vznik románských jazyků** diversifikací z lidové latiny (Ostrá, Spitzová s. 86-112)
 - a) vznik a rozšiřování **Římské říše**
 - b) postupná **romanizace** a bilingvismus
 - c) romanizace jako **dlohodobý proces**
 - d) romanizace jako **jazykově-kulturní asimilace**
 - **diferenciace** lidové latiny a vliv substrátu
 - vliv superstrátu
 - vliv nejazykových faktorů

B. Latina a románské jazyky – charakteristika (Ostrá, Spitzová s. 101-129)

1. Vznik románských jazyků (Ostrá, Spitzová s. 113-114)
2. Jednotlivé románské jazyky se **odlišují**:
 - a) Na rovině **fonologické** (Ostrá, Spitzová s. 101-107)
 - b) Na rovině **morfologické** u **jmenné flexe** (Ostrá, Spitzová s. 108, 109)
 - c) Na rovině morfologické u **slovesné flexe**

Srov. dále: užívání pomocných sloves při tvoření složených časů
vývoj členu (Ostrá, Spitzová s. 109-111)
slovní zásoba

3. **Italština** (Ostrá, Spitzová s. 117-118)

- a) periodizace vývoje italštiny
 - b) uživatelé italštiny
 - c) italské dialekty
 - d) charakteristické rysy italštiny (srov. morfologická klasifikace jazyků)
4. **Rumunština** + její dialekty (Ostrá, Spitzová s. 116-117)
 5. **Rétorománština** (Ostrá, Spitzová s. 119-120)
 6. **Francouzština** a její dialekty (Ostrá, Spitzová s. 120-123)
 7. **Okcitanština** + dialekty (Ostrá, Spitzová s. 123-124)
 8. **Katalánština** – jako přechod mezi galorománskou a iberorománskou oblastí, východní a západní. (Ostrá, Spitzová s. 125-127).
 9. **Španělština** a její dialekty (Ostrá, Spitzová s. 127-128)
 10. **Portugalština** + dialekty (Ostrá, Spitzová s. 128-129)
 11. **Furlanština**
 12. **Galicijština**

CÍLE

Cílem tématu je uvést historické, politické, sociální i jazykové souvislosti vzniku a vývoje románských jazyků, k nimž italština patří. Odkazem na změny v jazyce se vytváří návaznost na předcházející témata o metodách zkoumání jazyků a jejich klasifikaci, a na téma následující odkazem na změny na jednotlivých rovinách jazyka.

KLÍČOVÁ SLOVA

Románské jazyky, Italikové, latina, Římská říše, periodizace, rovina fonetická, morfologická, syntaktická, slovní zásoba, substrát, superstrát, dialekt

Výkladová část

Viz Téma 4 e-learningového kurzu s odkazy na další studijní materiál povinné literatury.

SHRNUTÍ TÉMATU (ZÁVĚR)

První část: Vznik románských jazyků, jejich výčet, genealogické zařazení latiny v rámci indoevropských jazyků, jazyková situace na Apeninském poloostrově, vítězství latiny nad

ostatními italskými jazyky a vlivy na latinu, vývoj latiny, charakteristické rysy **lidové latiny** na jednotlivých jazykových rovinách.

Vznik románských jazyků diversifikací z lidové latiny a vznik a postupné rozšiřování **Římské říše, romanizace** jako dlouhodobý **proces** a jako proces **jazykově-kulturní asimilace**. Konstituování jednotlivých románských jazyků z lidové latiny pod vlivem **substrátu a superstrátu**.

Druhá část tématu je věnována morfologické charakteristice románských jazyků a jejich dialektům.

KONTROLNÍ OTÁZKA

Co a kdo dalo jméno italštině?

Co je to latina?

Co je to romanizace a proč tak procesu říkáme?

Co je to substrát? Uveďte příklad.

Co je to superstrát? Uveďte příklad.

Od kdy lze mluvit o jednotlivých románských jazycích?

K ZAPAMATOVÁNÍ

Klíčová slova, základní historické mezníky v procesu vzniku a rozšiřování Římské říše a v procesu romanizace. Co je to romanizace?

DALŠÍ ZDROJE

Jako další zdroje lze použít publikace o dějinách Římské říše.

5 TÉMA 5 JAZYK JAKO SYSTÉM, STRUKTURA JAZYKA, JAZYKOVÉ ROVINY

RYCHLÝ NÁHLED TÉMATU: ÚVOD

Téma je nerozsáhlé z hlediska kvantity studijního materiálu. Je ale klíčové pro následné chápání systému, struktury a vůbec fungování současné italštiny. Odkazem na vznik strukturalismu a jeho zásady je uvedena světoznámá lingvistická škola a Pražský lingvistický kroužek.

1. **Jazyk jako systém** (Černý s. 63-73)
2. **Strukturalismus**
Ferdinand de Saussure a následovníci. Srov. lingvistika, její vývoj a metody (Černý s. 65-73).
3. **Zásady strukturalismu**
4. **Struktura jazyka a jazykové roviny/ plány** (Černý s. 63-65)

CÍLE

Cílem tématu je vyložit studentovi strukturu jazyka a její jednotlivé jazykové roviny a současně vysvětlit, jak jsou prvky jednotlivých rovin hierarchicky a systematicky uspořádány.

KLÍČOVÁ SLOVA

Struktura, strukturalismus, systém, jazyková rovina.

Výkladová část

Viz Téma 5 e-learningového kurzu s odkazy na další studijní materiál povinné literatury.

SHRNUTÍ TÉMATU (ZÁVĚR)

Téma je klíčové pro chápání systému, struktury a fungování současné italštiny. Odkazem na vznik strukturalismu a jeho zásady se uvádí pražská lingvistická škola. Téma je důležitým krokem k předmětům programu italština ve všech ročnících studia: fonetika a fonologie a čeština konfrontačně v I. ročníku, morfologie ve II. ročníku, syntaxe a lexikologie ve III. ročníku.

KONTROLNÍ OTÁZKA

Co je to strukturalismus a proč se mu tak říká?

Kdo to byl Ferdinand de Saussure a proč je významný?

Kdo jsou hlavní představitelé pražské lingvistické školy?

Co znamená hierarchické uspořádání jazykových jednotek?

K ZAPAMATOVÁNÍ

Roviny jazyka a základní jednotky: fonetická (fón), fonologická (foném), morfologická (morfém), lexikální (lexém), syntaktická (syntagma)

DALŠÍ ZDROJE

Erhart, A. s. 14-16.

6 TÉMA 6 LINGVISTICKÉ DISCIPLÍNY

RYCHLÝ NÁHLED TÉMATU: ÚVOD

Téma uvádí přehled o jazykových disciplínách ze dvou různých hledisek:

1. Jazykové disciplíny z hlediska jazyka, který je zkoumán
2. Jazykové disciplíny z hlediska složky jazyka, která je zkoumána

Následně jsou uváděny jazykové disciplíny, které jsou zařazovány do programů magisterských, a proto tvoří v programu předmětu Úvod do studia jazyka součást spíše okrajovou, i když nezbytnou. Jsou to: dialektologie, stylistika, textová lingvistika, pragmalingvistika.

CÍLE

Cílem předmětu je vytvořit vazbu na předchozí témata. Na téma 4, které pojednává o románských jazycích a místě italštiny mezi nimi, a na téma 5 o struktuře jazyka a jeho rovinách. Současně je zúžen pohled na témata následná, která se jimi konkrétně zabývají: téma 7: Fonetika a fonologie, téma 8 Morfologie, téma 9 Syntax a téma 10 Lexikologie.

KLÍČOVÁ SLOVA

jazyková disciplína, italština, romanistika, čeština, slavistika, jazyková rovina, fonetika a fonologie, morfologie, syntax, dialektologie, stylistika, textová lingvistika, pragmalingvistika.

Výkladová část

Viz Téma 6 e-learningového kurzu s odkazy na další studijní materiál povinné literatury.

SHRNUTÍ TÉMATU (ZÁVĚR)

Téma je spojením předchozího tématu 4 pojednávajícím o románských jazycích a italštině zvlášť, a tématu 5 pojednávajícím o struktuře jazyka a jeho rovinách. Takto se uvádějí témata následná: téma 7: Fonetika a fonologie, téma 8 Morfologie, téma 9 Syntax a téma 10 Lexikologie.

KONTROLNÍ OTÁZKA

Co je to romanistika a čím se zabývá?

Co je to slavistika a čím se zabývá?

K ZAPAMATOVÁNÍ

Terminologie spojená s jazykovými disciplínami.

7 TÉMA 7 FONETIKA A FONOLOGIE

RYCHLÝ NÁHLED TÉMATU: ÚVOD

Téma Fonetika a fonologie představuje nejnižší rovinu struktury jazyka. Pro fonetiku se uvádí jednotka fón, pro fonologii, označovanou za funkční fonetiku, pak funkční jednotka foném (Černý s. 75-98, Ostrá, Spitzová s. 23-30).

A. Fonetika

1. Samohláskový (vokalický) systém Kvantita/délka
2. Souhláskový (konsonantický) systém
3. Segmentace promluvy
4. Suprasegmentální prvky

B. Fonologie

1. Soubor fonémů daného jazyka tvoří systém (dále Černý s. 97)
2. Fonologie

CÍLE

Cílem tématu je uvést předmět Fonetika a fonologie, který tvoří součást programu studia I. ročníku. Je systematickým vzhledem do předmětu, uváděním termínů systém a podsystém znovu učí vnímat jazyk v jeho systematické podobě.

KLÍČOVÁ SLOVA

Fonetika, fonologie, fón, funkční fonetika, foném, vokál, vokalický, systém, kvantita/délka, konsonant, konsonantický systém, segmentace promluvy, suprasegmentální prvky.

Výkladová část

Viz Téma 7 e-learningového kurzu s odkazy na další studijní materiál povinné literatury.

SHRNUTÍ TÉMATU (ZÁVĚR)

Téma Fonetika a fonologie představuje nejnižší rovinu struktury jazyka. Základními jednotkami jsou fón (pro fonetiku) a foném (pro fonologii). Je popsán vokální a konsonantický systém jazyka obecně i s přihlédnutím k italštině. Téma je podrobně studováno v předmětu Fonetika a fonologie italštiny.

KONTROLNÍ OTÁZKA

Čím se zabývá fonetika?

Co je to fonologie?

Kdo je jejím zakladatelem a kdy?

K ZAPAMATOVÁNÍ

Popis hlásek podle způsobu tvoření: okluzívy, semiokluzívy, konstriktivy a místa tvoření: labiály, bilabiály, dentály, labiodentály, alveoláry, palatály, veláry, laryngály, segmentace promluvy, suprasegment, přízvuk, intonace.

8 TÉMA 8 MORFOLOGIE

RYCHLÝ NÁHLED TÉMATU: ÚVOD

Téma morfolgie (tvarosloví) se zabývá disciplínou zastoupenou v programu studia italské gramatiky samostatným předmětem. Morfolgie je součástí studia italské gramatiky. (Černý s. 101-121, 121-145, Ostrá, Spitzová s. 30-38)

1. Základní jednotka = morfém = nejmenší jednotka nesoucí význam. Druhy morfémů:
 - a) morfém lexikální
 - b) morfém gramatický
 - c) morfém derivační
2. Gramatické kategorie ohebných slovních druhů
 - a) Kategorie jmenné a jejich funkce
 - b) Gramatické kategorie slovesné a jejich funkce

CÍLE

Cílem tématu je připravit studenty k předmětu Morfolgie zařazeného do programu studia ve II. ročníku. Morfolgie je uváděna jako součást gramatiky. Důraz se klade na funkci kategorií slovních druhů.

KLÍČOVÁ SLOVA

morfolgie, gramatika, morfém, lexikální, gramatický, derivační, ohebné a neohebné slovní druhy, gramatické kategorie, funkce.

Výkladová část

Viz Téma 8 e-learningového kurzu s odkazy na další studijní materiál povinné literatury.

SHRNUTÍ TÉMATU (ZÁVĚR)

Jsou uváděny druhy morfémů (morfém lexikální, morfém gramatický, morfém derivační).

Jsou uváděny gramatické kategorie ohebných slovních druhů s cílem ukázat na rozdíl mezi češtinou, jazykem mateřským, a italštinou, jazykem studovaným. Důraz je kladen na funkce jednotlivých kategorií.

Uváděním italských příkladů se navazuje na téma 3 s morfologickou klasifikací jazyků, kde je italština charakterizována jako jazyk částečně syntetický a částečně analytický.

KONTROLNÍ OTÁZKA

Co to morfém?

Co je to morfém lexikální

Co je to morfém gramatický a proč je tak označován,

Co je to morfém derivační

K ZAPAMATOVÁNÍ

Veškerá nová terminologie. Funkce gramatických kategorií.

DALŠÍ ZDROJE

Hubáček, J., Jandová, E., Svobodová, J. *Čeština pro učitele*. Vade Mecum. 1998.

9 TÉMA 9 SYNTAX

RYCHLÝ NÁHLED TÉMATU: ÚVOD

Téma představuje **syntax** jako lingvistickou disciplínu, která studuje strukturu věty a pravidla pro její utvoření. Základní jednotka je **syntagma**. Důraz je kladen na syntax funkční, uváděním terminologických rozdílů mezi větou a výpovědí s přesahy do pragma-lingvistiky.

1. Předmět studia syntaxe na úrovni gramatické, sémantické a pragmatické:
2. Verbum finitum jako syntakticko-sémantické centrum věty/výpovědi
3. Non-finitní slovesný tvary jako polovětné útvary
4. Syntax souvětí: parataxe, hypotaxe

CÍLE

Cílem tématu je připravit studenty k předmětu Italská syntax 1 a 2 zařazeného do programu studia ve III. ročníku. Syntax je uváděna jako součást gramatiky. Důraz se klade na funkční přístup s přesahy do vyšších rovin jazyka.

KLÍČOVÁ SLOVA

struktura věty, syntagma, tři roviny syntaxe, syntax funkční, věta, výpověď, informační struktura, verbum finitum, souvětí, parataxe, hypotaxe

Výkladová část

Viz Téma 9 e-learningového kurzu s odkazy na další studijní materiál povinné literatury.

SHRNUTÍ TÉMATU (ZÁVĚR)

Syntax se uvádí jako disciplína, která studuje strukturu věty a pravidla pro její utvoření. Důraz je kladen na syntax funkční a na terminologický rozdíl mezi větou a výpovědí. Uváděním termínů z oblasti informační struktury věty a výpovědní modalit se z roviny gramatické dostáváme do roviny sémantické a pragmatické.

KONTROLNÍ OTÁZKA

Čím se zabývá syntax?

Jaký je rozdíl mezi větou a výpovědí?

Co je to nominální fráze a verbální fráze?

K ZAPAMATOVÁNÍ

Syntax jako disciplína zabývající se strukturou věty; syntagma – syntaktická jednotka; tři roviny syntaxe: gramatická, sémantická, pragmatická; na rovině gramatické studujeme větné členy; na rovině sémantické mluvíme o výpovědi v návaznosti na promluvovou situaci; na rovině pragmatické informační strukturu věty a výpovědní modalitu; verbum finitum a non-finitní slovesné tvary: infinitiv a přechodník v češtině, infinitiv, gerundium a participium v italštině; souvětí, parataxe, hypotaxe;

DALŠÍ ZDROJE

Hubáček, J., Jandová, E., Svobodová, J. *Čeština pro učitele*. Vade Mecum. 1998.

Bauer, J., Grep, M. *Skladba spisovné češtiny*. Praha: SPN, 1975.

Grepl, M., Karlík, P. *Skladba češtiny*. Olomouc: Votobia, 1998.

10 TÉMA 10 LEXIKOLOGIE, TVOŘENÍ SLOV, SÉMANTIKA

RYCHLÝ NÁHLED TÉMATU: ÚVOD

(Ostrá, Spitzová s. 38-49, Černý s. 147-163, s. 165-170)

Lexikologie je jazykovědná disciplína zabývající se studiem slovní zásoby daného jazyka.

A. Lexikologie v UŽŠÍM slova smyslu zkoumá jednotky (**lexémy**) slovní zásoby (**lexikum**) + otázky **slovotvorby** – citace Černý s. 147

1. **Lexém** je jednotka na rovině slovní zásoby (lexika)
2. **Lexikum** je soubor všech lexémů daného jazyka
3. **Lexikologie**
4. **Způsoby obohacování** slovní zásoby

B. Lexikologie v ŠIRŠÍM slova smyslu – ve vztahu k lexikografii, k sémantice (a onomastice)

1. Lexikologie a lexikografie
2. Typy slovníků (srov. Černý s. 150)
3. Struktura hesla

C. Lexikologie a sémantika (Černý s. 164-168)

D. Lexikologie a onomastika – toponymie + toponyma, antroponymie + antroponyma

CÍLE

Cílem tématu je připravit na předmět lexikologie tvořícího součást programu studia italštiny III. ročníku a ukázat na jeho místo v celkovém systému jazyka. Poukazem na derivaci jako produktivní proces slovotvorby v italštině je znovu zdůraznit jeho charakter jazyka syntetického.

KLÍČOVÁ SLOVA

Lexikologie, lexém, lexikum, lexikografie, slovník, heslo, struktura, sémantika, onomastika;

Výkladová část

Viz Téma 10 e-learningového kurzu s odkazy na další studijní materiál povinné literatury.

SHRNUTÍ TÉMATU (ZÁVĚR)

Téma uvádí lexikologii jako jazykovědnou disciplínu zabývající se studiem slovní zásoby určitého jazyka. Představuje další z rovin jazyka. Vytvářením vazby na další jazykovědné disciplíny dotváří představu o celkové struktuře jazyka a připravuje zároveň na studium v dalších ročnících.

KONTROLNÍ OTÁZKA

Co je to lexikologie?

Čím je vytvořen vztah lexikologie k lexikografii?

Čím je vytvořen vztah lexikologie k sémantice?

Jaké jsou způsoby obohacování slovní zásoby?

Najdete příklady na slootovorbou prefixací a sufixací v italštiny?

K ZAPAMATOVÁNÍ

Základní lexikologická terminologie; druhy slovníků; struktura slovníkového hesla; vztah lexikologie k ostatním jazykovědným disciplínám; způsoby obohacování slovní zásoby včetně příkladů z italštiny.

11 TÉMA 11 STYLISTIKA A DIALEKTOLOGIE

RYCHLÝ NÁHLED TÉMATU: ÚVOD

Stylistika a dialektologie jsou oblasti, které netvoří součást bakalářského studijního programu Italština. Bývají zařazovány do programů magisterských. Proto je také těmto tématům v programu předmětu *Úvod do studia jazyka* věnována pozornost spíše okrajově, aniž jsou jakkoliv podceňována.

1. Stylistika (Černý s. 190-195)

- Styl **obecně**
- **funkční styly**
- otázka **jazykových vrstev**: jazyk psaný, mluvený/hovorový, obecný, dialekt, žargon
- stylistické rozdíly na jednotlivých jazykových rovinách
- vliv sociolingvistických faktorů (pohlaví, věk, prostředí, vztah participantů na promluhové situaci)

2. Dialektologie (Černý s. 176-190)

- studium jednotlivých dialektů
- dialektologický výzkum a jeho metody
- **italské dialekty** (Ostrá, Spitzová s. 117)
- italské dialekty a otázka spisovné italštiny

CÍLE

Téma poskytuje základní informace o různých funkčních stylech v závislosti na funkci jazykového projevu, psaného nebo mluveného, a na volbu jazykových prostředků v závislosti na ní. V oblasti dialektologie se vytváří vazba na dialektovou rozrůzněnost italštiny v souvislosti s vlivy substrátu a superstrátu. Vytváří se tak vazba na téma 4 *Úvodu do studia jazyka*.

KLÍČOVÁ SLOVA

stylistika, funkční styly, jazyková vrstva, jazyk psaný, mluvený/hovorový, obecný, dialekt, žargon, stylistické rozdíly na jednotlivých jazykových rovinách; dialekt, italské dialekty, italština;

Výkladová část

Viz Téma 11 e-learningového kurzu s odkazy na další studijní materiál povinné literatury.

SHRNUTÍ TÉMATU (ZÁVĚR)

Stylistika a dialektologie jsou oblasti, které netvoří součást bakalářského studijního programu Italština. Proto je také těmto tématům věnováno spíše okrajová pozornost. Téma poskytuje základní informace o funkčních stylech v závislosti na funkci jazykového projevu a na volbu jazykových prostředků v závislosti na ní. V oblasti dialektologie se vytváří vazba na dialektovou rozrůzněnost italštiny v souvislosti s vlivy substrátu a superstrátu.

KONTROLNÍ OTÁZKA

Co rozumíme funkčním stylem?

Které funkční styly znáte?

Z čeho vyplývá rozdíl mezi nimi?

Vyjmenujte italské dialekty.

Proč se italské dialekty tak výrazně od sebe liší?

K ZAPAMATOVÁNÍ

Terminologie, funkční styly, styl prostě sdělovací, styl publicistický, styl odborný, komunikační sféra;

DALŠÍ ZDROJE

Hoffmannová, J. a kol., Stylistika mluvené a psané češtiny. Praha: Academia, 2016.

TÉMA 12 TEXTOVÁ LINGVISTIKA, PRAGMALINGVISTIKA

RYCHLÝ NÁHLED TÉMATU: ÚVOD

Textová lingvistika a pragmalingvistika jsou disciplíny, které podobně jako stylistika a dialektologie tvoří součást bakalářského studijního programu Italština a bývají zařazovány do programů magisterských. Proto je také těmto tématům v programu předmětu *Úvod do studia jazyka* věnována pozornost spíše okrajově.

1. **Textová lingvistika** (Černý s. 211-213)
 - sledování věty/výpovědi z hlediska kontextu a situace
 - základní pojmy: makrostruktura, koheze, koherence, deixe/anafora, textový vzorec, téma;
2. **Pragmalingvistika** (a psycholingvistika). Zde teorie řečových aktů a faktory řečové činnosti (Černý s. 207-211)
 - základní pojmy: mluvčí, posluchač, komunikační situace, komunikační záměr, vztahy účastníků, způsob komunikace, kontext; teorie řečových aktů; ilokuční akt;

CÍLE

Cílem tématu je uvést jazykovědné disciplíny, které tvoří neoddělitelnou součást moderní lingvistiky. Jejich uvedení je zásadní z hlediska předmětu *Italská syntax 1 a 2*, který na teorii obou těchto disciplín odkazuje v zásadní terminologii.

KLÍČOVÁ SLOVA

Textová lingvistika, pragmalingvistika, koheze, koherence, deixe/anafora, textový vzorec, téma; teorie řečových aktů, faktory řečové činnosti, mluvčí, posluchač, komunikační situace, komunikační záměr, vztahy účastníků, způsob komunikace, kontext; řečový akt; ilokuční akt.

Výkladová část

Viz Téma 12 e-learningového kurzu s odkazy na další studijní materiál povinné literatury.

SHRNUTÍ TÉMATU (ZÁVĚR)

Textová lingvistika sleduje větu/výpověď z hlediska kontextu a situace. Základními pojmy zde jsou makrostruktura, koheze, koherence, deixe/anafora, textový vzorec, téma; **Pragmalingvistika** je disciplína zabývající se fungováním jazyka v konkrétní promluvě situaci. Je úzce spojena s teorií řečových aktů, psycholingvistikou nebo sociolingvistikou. Podrobně studuje faktory promluvě situace.

KONTROLNÍ OTÁZKA

Uveďte základní pojmy textové lingvistiky.
Proč je užitečné textovou lingvistiku studovat?
Čím se zabývá pragmalingvistika?
Uveďte faktory promluvě situace.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Základní terminologie

DALŠÍ ZDROJE

Grepl, M., Karlík, P. Skladba češtiny. Olomouc: Votobia, 1998.

12 TÉMA 13 SOUČASNÉ SMĚRY V LINGVISTICE

RYCHLÝ NÁHLED TÉMATU: ÚVOD

Téma uvádí stručně přehled vývoje lingvistiky, zaměřuje se však na lingvistické školy 20. století. Hlavní pozornost je věnována strukturalismu v Evropě a v USA.

- Vývoj lingvistiky – předvědecká a vědecká (Černý s. 65-70)
- Dále Ostrá, Spitzová s. 149-167

CÍLE

Cílem tématu je vytvořit přehled o vzniku a vývoji lingvistiky a soustředit se na strukturalismu jako hlavní směr 20. století. Je totiž zásadní pro chápání struktury jazyka tak, jak je prezentován ve studijním programu Italština.

KLÍČOVÁ SLOVA

Lingvistika, vývoj lingvistiky, srovnávací a historická gramatika, mladogramatikovi, strukturalismus, Pražský lingvistický kroužek.

Výkladová část

Viz Téma 13 e-learningového kurzu s odkazy na další studijní materiál povinné literatury.

SHRNUTÍ TÉMATU (ZÁVĚR)

Téma má shrnující charakter ve vztahu k celému programu předmětu *Úvod do studia jazyka*. Je jeho syntézou: vrací se k počátečnímu tématu funkce jazyka a struktury jazyka. Zároveň program předmětu dotváří základními teoretickými poznatky o vývoji lingvistiky.

KONTROLNÍ OTÁZKA

Co je to strukturalismus?
Jaké jsou zásady strukturalismu?
Kdo je zakladatelem pražského lingvistického kroužku?

LITERATURA

Povinná:

Černý, J. *Úvod do studia jazyka*. Olomouc: Rubico, 1998.

Ostrá, R., Spitzová, E. *Úvod do studia románských jazyků*. Praha: SPN, 1988.

Doporučená:

Černý, J. *Dějiny lingvistiky*. Olomouc: Votobia, 1996.

Erhart, A. *Základy jazykovědy*. Praha: SPN, 1990.

SHRnutí STUDIjNÍ OPORY

V úvodní přednášce je posluchač seznámen s předmětem jazykovědy, se základními jazykovědnými pojmy jako funkce a podstata jazyka. Následně se seznamuje s metodami jazykovědy (synchronie, diachronie), klasifikací jazyků a strukturou jazyka. Následně je jazyk popisován na jednotlivých rovinách. Poslední témata kurzu mají doplňující charakter. Jsou věnována disciplínám magisterského programu studia, a proto je jim věnována pozornost spíše okrajově.

Jednotlivá témata kurzu *Úvod do studia jazyka* jsou stručně uvedena a v bodech je vytvořena jejich struktura včetně cílů, klíčových slov a shrnutí. Odpověďmi na jednotlivé kontrolní otázky si lze utvořit představu, jaké otázky budou kladeny u ústní zkoušky. Jednotčím cílem kurzu je udělat si představu o jednotlivých jazykových rovinách ve struktuře celého italského jazyka. Poznatky a znalosti získané v předmětu je nutno umět zobecnit a pokusit se vytvořit si vazby na další předměty, které tvoří součást programu studia: *Fonetiku a fonologie italštiny, Italská morfologie, Italská syntax, Lexikologie*.

Název: **ÚVOD DO STUDIA JAZYKA**

Autor: **doc. PhDr. Eva Klímová, Ph.D.**

Vydavatel: Slezská univerzita v Opavě
Filozoficko-přírodovědecká fakulta v Opavě

Určeno: studentům SU FPF Opava

Počet stran: 36

Tato publikace neprošla jazykovou úpravou.